

EXCAVACIONS AL TEMPLE ROMÀ DE VIC. CAMPANYA DE 1980*

per Enric SANMARTÍ I GREGO i Albert LOPEZ I MULLOR

Durant l'any 1980, al llarg de dues campanyes realitzades durant els mesos de juny i setembre, es van dur a terme els treballs d'excavació del recinte del temple romà de Vic. Aquest monument va ser descobert ara fa cent anys en practicar-se l'enderrocament del castell de la família Montcada. Llavors la magnitud d'aquesta descoberta va aconsellar la seva restauració, conservant-se el temple com a seu de la Societat Arqueològica de Vic i, més tard, com a Museu Lapidari¹.

No obstant això, fins als nostres dies existia una important llacuna referent al coneixement del temple: la seva cronologia. A l'època del descobriment no s'utilitzava encara la moderna metodologia estratigràfica, i per bé que amb motiu de la restauració hom practicà una sèrie de trinxeres on hi va aparèixer material romà, no es va donar a aquest fet una major importància. Així, doncs, davant d'aquesta situació, els treballs duts a terme van ser orientats vers la consecució de dos objectius primordials: esbrinar la data de construcció del temple i obtenir dades sobre la seva evolució posterior i sobre la configuració del recinte sacre.

Abans de passar a la descripció de la investigació realitzada, serà interessant indicar que el solar del temple, tal com hom pot veure a la planta, està limitat per dos carrers, l'església de la Pietat i una casa de veïns (fig. 1), de manera que el terreny susceptible de ser explorat es redueix a una estreta faixa que envolta el monument. Partint d'aquesta premisa, la primera fase d'excavació estigué dedicada a l'exploració del costat sud de la mencionada faixa, i, la segona, als costats nord i oest. El costat est, que coincideix amb l'entrada del temple va ser molt malmès amb motiu de la restauració i es preferí deixar-lo de banda.

* Agraïm la valuosa col·laboració del senyor Ricardo Mar Medina, que ha realitzat la planta i la secció dels treballs de la campanya del mes de juny, i del senyor Jordi-Lluís de la Pinta i Rodríguez, el qual ha tingut cura del dibuix dels materials ceràmics que presentem.

1. Sobre el descobriment del temple i les vicissituds posteriors del monument, hom pot veure Josep Gudiol, *L'ausa romana y el seu temple*. Barcelona, 1982 (reimpressió), amb bibliografia anterior i una introducció de M. Mayer. També és interessant el recent treball: R. ORDEIG, *El descobriment del temple romà el 1882*, a la revista «Vic», juliol 1982.

Els treballs s'iniciaren amb la realització d'un sondeig que anava en direcció nord, perpendicular a la paret sud del temple, mercès al qual aparegué una trinxera corresponent al moment de la restauració. Hom va assolir la roca natural que consistia en margues miocèniques. Davant els resultats negatius i de l'absència d'estrats romans que estiguessin en relació amb el monument es procedí a la realització d'una ampliació del mateix sondeig en direcció est, és a dir, vers l'església de la Pietat. Aquest sondeig tenia la finalitat de veure si al subsòl es trobava la continuació del mur romà nord-sud que tancava el temple pel costat est (fig. 1, n.º 3), com semblava indicar-ho la disposició d'alguns carreus ubicats a l'angle sudoest.

A l'angle de la L formada pel sondeig i la seva prolongació s'hi van trobar materials ibèrics i romans tot just començar l'excavació², cosa que féu suposar que la zona excavada estava intacta. També s'hi advertia l'existència d'un paviment i la base d'una pilastra. Per tenir una visió més clara del suposat paviment romà, hom amplià el sondeig vers el nord, tot convertint la zona d'excavació en un rectangle de 7 m. de llarg per 2,70 m. d'ample (fig. 1). En profunditzar, i amb una visió de conjunt més àmplia, es va veure que el paviment era modern, pertanyent al Palau dels Montcada. Els materials romans estaven, sens dubte, inclosos dins les terres remogudes durant la restauració.

L'excavació continuà cap a l'oest amb la intenció de localitzar la prolongació del mur de tancament del temple abans citat. Després de descobrir un bon nombre d'estructures medievals³, hom localitzà una empremta sobre el terreny corresponent a la base on descansava el citat mur, que havia desaparegut (Fig. 1, n.º 4). L'esmentada empremta anava acompanyada al seu costat est de la base d'una trinxera de fundació corresponent a la part més baixa de l'arrasament del mur i terreny circumdant fins aquest nivell (Fig. 1, n.º 5). A l'interior de la trinxera arrasada hom trobà material romà *in situ*⁴.

Segons nosaltres, la interpretació d'aquesta troballa és la següent: en construir-se les estructures pertanyents al castell medieval —el pati d'armes del qual estava format per l'àrea rectangular interior del temple—, hom eliminà el mur que prolongava vers el nord i el sud la paret est del monument, i que tancava l'àrea sacra. Aquesta eliminació fou pràcticament absoluta pel que fa a l'obra de carreus, que degueren ésser aprofitats en un altre lloc. No obstant això, el fons de la trinxera de fundació, excavat a la roca natural, així com la zona de les margues on descansava el mur, foren respectats perquè quedaren a un nou nivell d'habitació volgut pels constructors del castell. D'aquesta forma, tant la part de roca natural que serví de sustentació al mur que ens ocupa, com la base de la trinxera excavada a les margues, van romandre intactes fins el moment de l'excavació⁵.

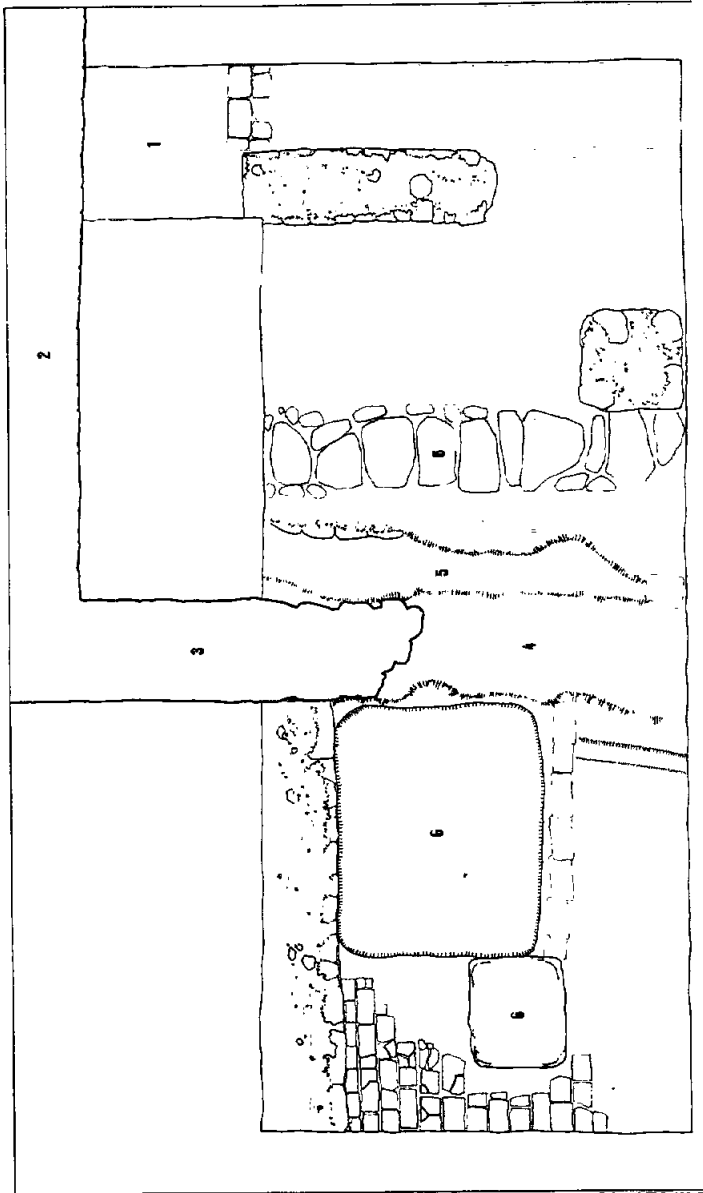
El reduït conjunt de materials apareguts a la trinxera de fundació presentava com a vestigi més modern la terra sigil·lata clara A 1, amb una única forma determinable,

2. Vegeu inventari annex: sector A, estrat 2A.

3. Aquestes estructures estaven cobertes pels estrats 1, 2 i 2A, molt remoguts.

4. Vegeu inventari annex: sector A, trinxera de fundació mur tancament temple.

5. Aquesta hipòtesi fou donada a conèixer en un avenç sobre l'excavació al temple de Vic, aparegut recentment: E. Sanmartí, A. López, *Vic, a Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona, 1982, pàgs. 358-360.

Planta escala 1:20 de l'excavació del sector A, dita a terme el juny de 1980:
 1) trinxera de la restauració del mur sud del temple; 2) mur sud; 3) mur oest del temple, el qual tanca el recinte sacre; 4) empremta deixada per la prolongació del mur oest, avui desaparegut; 5) trinxera de fundació del mur oest; 6) estructures medievals i modernes del Castell Montcada.

la Lamboglia 10 A (Fig. 5, n.º 5), datable entre el darrer quart del segle I després de Crist i els inicis del segle III. Aquesta datació es fa més precisa si tenim en compte el context: estaven absents les altres formes de la clara A i la sigil·lata sudgàl·lica *informe* era relativament abundosa, la qual cosa podria indicar unes dates de finals del segle I, o, com a màxim, del primer quart del segle II.

Durant la segona fase d'excavacions de la campanya de 1980, hom intentà confirmar els resultats obtinguts en el primer sondeig. D'aquesta manera, es féu una nova temptativa a la paret de tancament del temple, però, aquesta vegada a la seva part nord. En aquest sector el mur conservava encara tres filades pertanyents, sens dubte, a la cimentació. El primer sondeig practicat consistí en una trinxera que afectava al mur en la seva cara occidental, i de seguida proporcionà la constatació immediata de la menor profunditat de la roca natural en aquest sector. Efectivament, una capa de graves i de llims vermellosos estèrils es dipositava sobre les margues amb una potència de cinquanta centímetres. Així, semblava demostrat que el parament que ens ocupa hauria estat construït després de tallar la roca natural, i que el temple s'hauria adossat a ella. A la vista d'aquesta evidència, hom intentà un altre sondeig al costat oriental, en una zona de planta quadrada de dos metres de costat. Delimitada, al sud, per un mur molt recent, al nord per la primera fase de la construcció del castell, i a l'oest pel mur romà que ens ocupa. Aquí aparegueren dues capes; la primera d'elles corresponia a un farcit modern, dipositat al regularitzar la zona per ajardinar-la, o bé al construir el mur sud, encara que això darrer sembla menys fiable. Sota aquesta primera capa n'aparegué una altra que proporcionà un interessant material, consistent en ceràmiques grises alt-medievals i ceràmiques romanes i ibèriques, amb absència total de ceràmica vidriada. Quant a la posició d'aquest sediment, cal fer una sèrie de precisions: respecte al mur romà, l'estrat comença juntament a la seva base, advertint-se a la superfície de la capa restes d'argamassa i, al fons, margues naturals; pel que fa al mur nord, corresponent a la primera edificació del castell, l'estrat està adossat a aquest parament, per bé que una estructura moderna corresponent al Museu Lapidari, dificulta l'apreciació del tipus de relació existent entre l'estrat i el mur, i, finalment cal dir que el mur tardà meridional talla netament l'estrat.

Tenint en compte aquesta sèrie d'observacions espacials i el contingut ceràmic de la capa, arribarem a la conclusió que aquest nivell ha de ser posat en relació amb la primera fase constructiva del castell, datada per la ceràmica grisa cap a mitjan del segle XII. No obstant, al dipositar-se aquest sediment, es va remoure l'estrat romà, llavors *in situ*, i de part de la roca natural. Els materials més antics apareguts en aquesta capa donen una data compresa entre el segle I a. de J.C. i mitjan del segle II de l'Era que, en el seu darrer terme, és molt similar a la constatada en la trinxera de fundació apareguda en primer lloc. Per això, estimem que aquest estrat podria també ésser part de la mateixa trinxera de fundació o, al menys, seria contemporani de la construcció del temple.

En resum, podem dir que, al llarg de la recerca realitzada, s'ha posat de manifest la data de construcció del temple, situada vers els primers decennis del segle II o la darrerria del I. Així semblen indicar-ho els materials de les restes de la trinxera de fundació del mur de tancament de l'àrea sacra del santuari. També és molt il·lustrativa la presència de materials de, com a màxim, aquesta data a l'estrat 2 del sondeig del sector B realitzat el mes de setembre de 1980. Com s'ha dit, aquest estrat sembla remogut una sola vegada, en construir-se el palau dels Montcada. Testimoni d'aques-

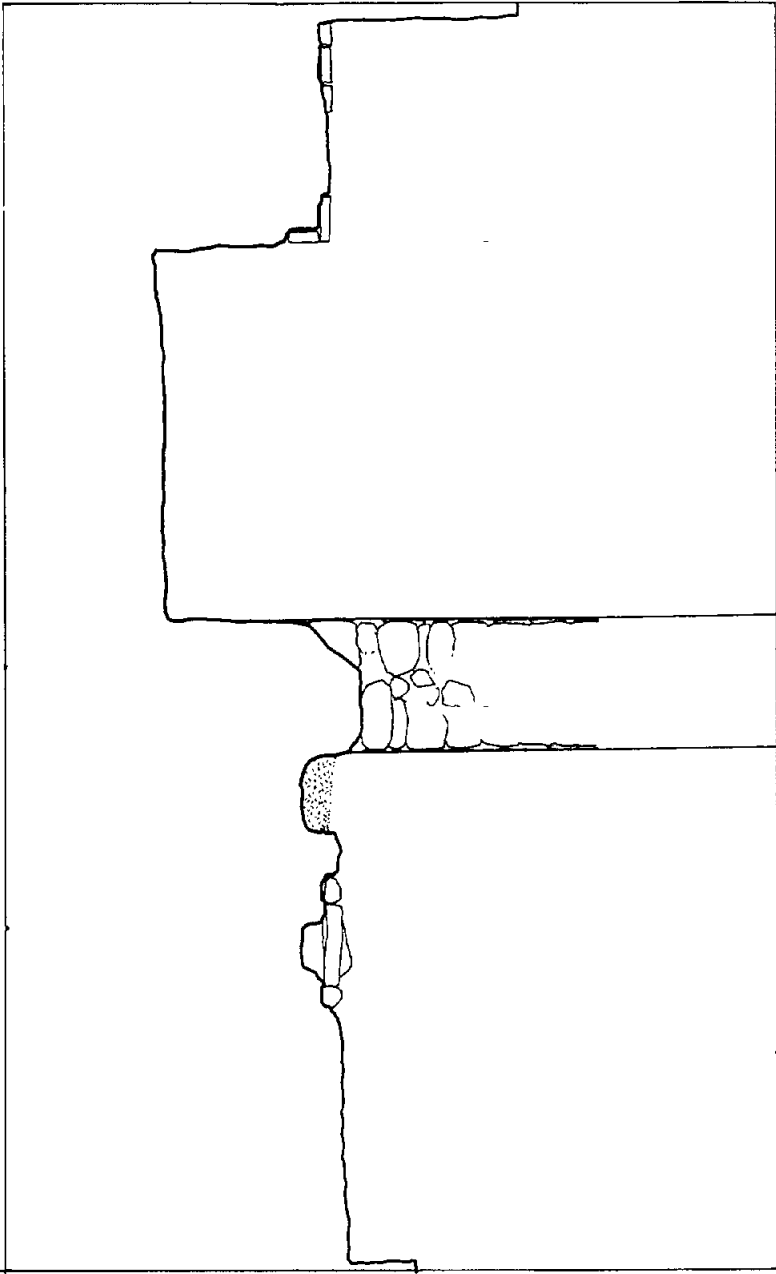

Vista general de la zona excavada en 1980 anomenada «Sector A».
La trimxera de fundació del mur oest està assenyalada amb una sageta.

ta remoció és la troballa de ceràmica grisa medieval de cap a la primera meitat del segle XII, però, fora d'aquest material, que, sortosament creiem que hem pogut identificar correctament, no hi ha cap altra mostra de remoció i, per tant, suposem que la data màxima que proporcionen els materials romans és, en tot cas, indicativa.

D'altra banda, la presència de ceràmica campaniana B en aquesta mateixa capa, així com de tipus ceràmics ibèrics, com ara les produccions grises a torn i les de pasta de *sandwich*, indiquen una freqüentació o bé una ocupació del solar del temple abans de la seva construcció, tal vegada des de principis de segle I a. de J.C. També ens sembla prudent d'afirmar que aquesta ocupació no es va veure ja interrompuda, car la troballa de materials, a les excavacions de juny de 1980, com ara l'ungüentari de vidre, un fragment de llàntia de volutes de bec triangular, i de nombrosos fragments de sigil·lata aretina i sudgàlica, testimonien una continuïtat en l'ús d'aquesta zona durant l'època antiga fins la construcció del temple. Malgrat que aquestes ceràmiques hagin estat descobertes en estrats molt perturbats per les estructures del palau dels Montcada.

Finalment, és necessari dir que l'excavació no ha proporcionat materials més tardans de la data de construcció del temple i, per tant, res no podem saber de moment d'abandó o del lapsus de temps durant el qual va ésser utilitzat. Sens dubte, el nivell dels paviments del palau dels Montcada, que, com s'ha vist, era quelcom més baix que el que es feia servir en època romana, és l'explicació d'aquest fenomen: sembla clar que, al construir-se el castell, les terres acumulades al costat del temple foren eliminades i amb elles desaparegué tot vestigi del període d'ús del temple, tot quedant *in situ* únicament aquelles capes més profundes que es dipositaren durant la construcció del santuari, al nivell dels seus fonament, o els estrats, encara mes soterrats, anteriors a la presència del monument.

Secció de les estructures trobades al sector A de l'excavació de 1980.
En primer terme el mur oest de tancament del recinte sacre, amb la seva
trinxera de fundació encara colmetada

CAMPANYA: 1980 / juny. Sector A.
Estrat: 1. Superficial.

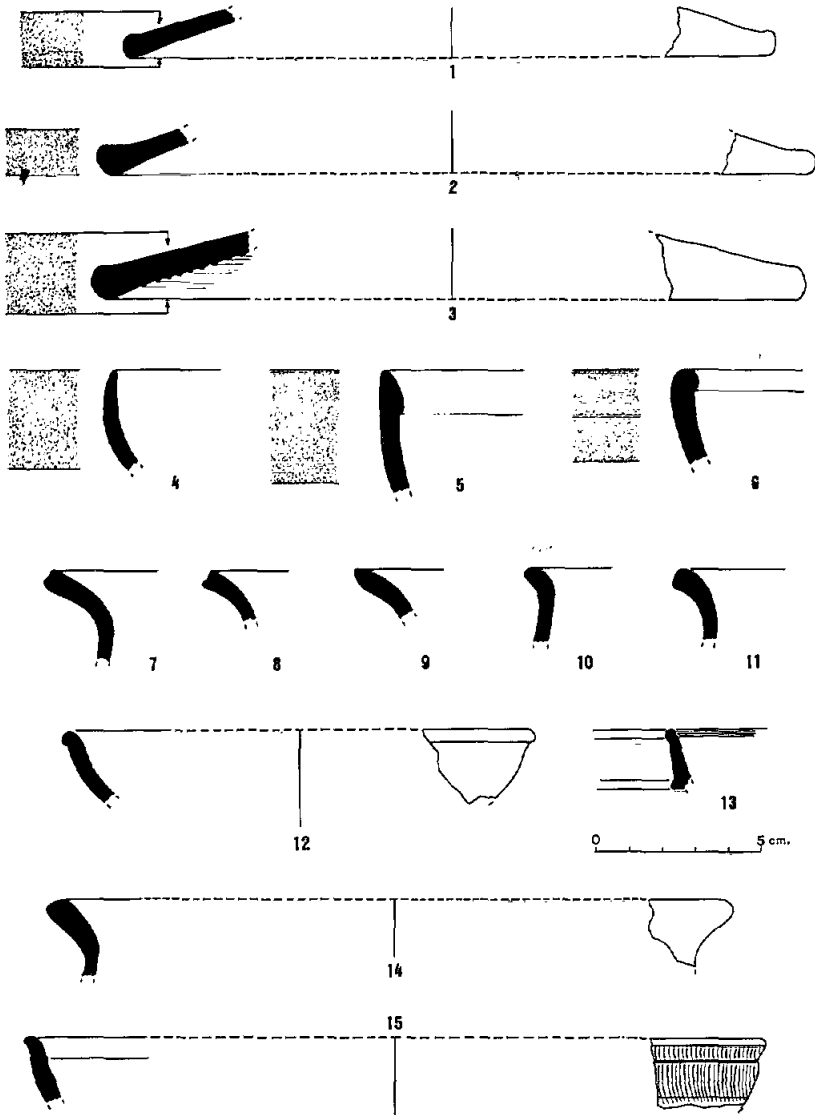
Tipus Ceràmic	Total frags.
Comuna ibèrica pasta de sandwich	5
Grisa ibèrica a torn	1
Vidriada moderna de diversos tipus i amb diverses decoracions.	164
Vidre modern	7

CAMPANYA: 1980 / juny. Sector A.
Estrat: 2. Farciment modern

Tipus Ceràmic	Formes	Total frags.
Comuna africana	1 Vegas 16	1
Vidre romà	ungüentari	1
A mà reduïda		2
Vidriada moderna de diversos tipus i amb diverses decoracions		503
Ceràmica moderna oxidada, sense vernís.		121
Totxo modern		7
Estuc		3
Ferro		9
Vidre modern		1
Ossos fauna		7

CAMPANYA: 1980 / juny.
Estrat: 2A. Farciment modern amb inclusions de material antic.

Tipus ceràmic	Formes	Total frags.
Campaniana A		1
Terra sigil·lata aretina	1 Goudineau 35 1 Goudineau 39 C 1 Goudineau 7	7
T.S. Sudgàl·lica	2 Drag. 29 B, 1 Ritt. 23, 1 Ritt. 4	23
T.S. Clara A	1 Lamboglia 3	1

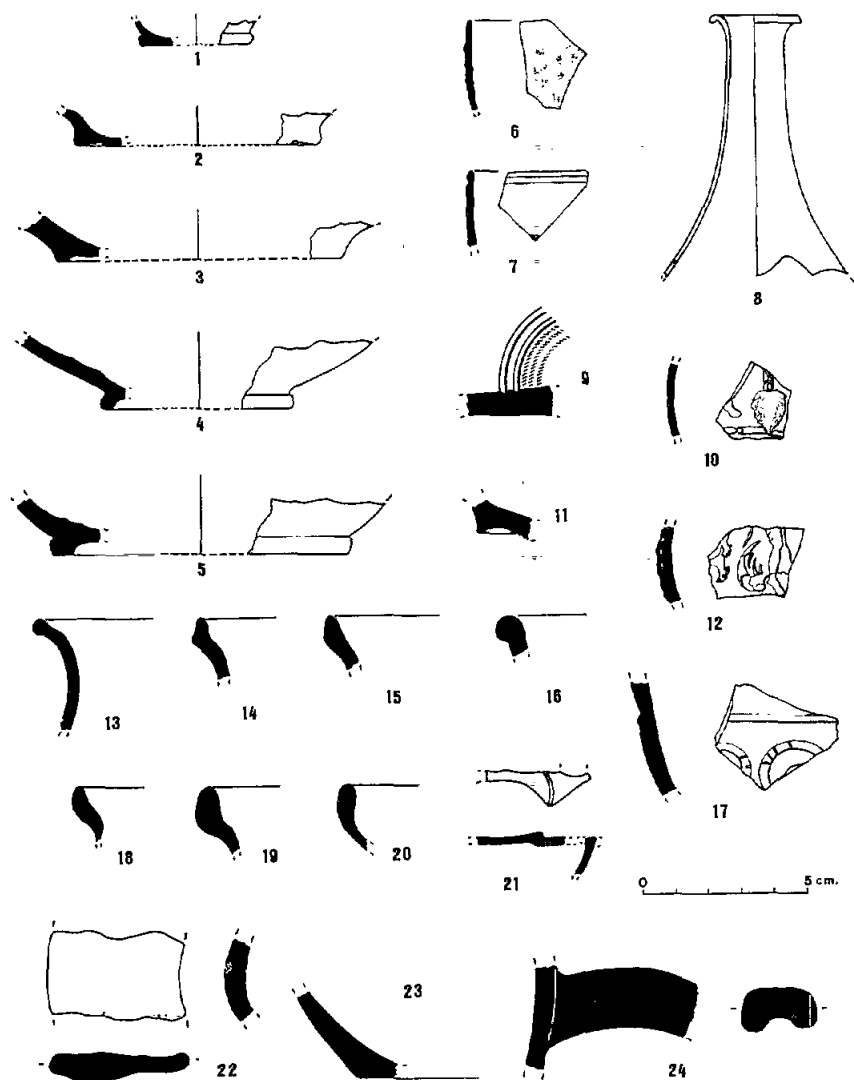
Materials procedents de l'excavació al temple romà de Vic. 1, 2 i 3) Ceràmica comuna africana: 1) sector A, estrat 2; 2 i 3) sector B estrat 2; 4, 5 i 6) Terra Sigil·lata Clara A: 4 i 5) sector B, estrat 2; 6) trinxera de fundació mur oest; 7, 8, 9, 10 i 14) Ceràmica grisa medieval: 14) sector A, estrat 2; 7) sector A, estrat 2A; 8) sector B, estrat 1; 9, 10 i 11) sector B, estrat 2; 12) Terra sigil·lata hispànica, sector B estrat 1; 13) Terra sigil·lata aretina, sector A, estrat 2A; 15) Terra sigil·lata sudgàlica, sector A, estrat 2A.

Parets fines baix republicanes	2 Marabini 66,2 Mayet 35, 35 Marabini 36; 1 Mayet 10	10
Parets fines imperials	1 Mayet 38	3
Parets fines closca d'ou	2 Mayet 34	2
Llànties de volutes		3
Grisa Ibèrica al torn		22
Comuna ibèrica pasta sandwich		82
Engalba roja interna pompeiana		1
Comuna romana oxidada		42
Àmfora tarraconense		5
D'altres àmfores romanes		10
A mà, reduïda		12
Vidre		2
Tègula 2 Imbrex		7
Vidriada moderna		6
Escòria metàl·lica		1
Ferro		1
Bronze		2
Ossos i peces dentàries		19

CAMPANYA: 1980 / juny

Estrat: Trinxera de fundació del mur sud del temple, corresponent a la seva restauració.

Tipus ceràmic	Total frags.
Terra sigil·lata sudgàl·lica	1
Terra sigil·lata clara A	1
Ceràmica comuna ibèrica engalba blanca	1
Ceràmica de tradició ibèrica, pasta dura, ataronjada rogenca, engalba fosca	5
Ceràmica comuna romana	7
Àmfora Itàlica	1
D'altres àmfores	1
Ceràmica a mà reduïda	8
Ceràmica a mà oxidada	1
Vidre	2
Ferro	1
Ímbrices	6
Totxo-bipedal	1

Materials procedents de l'excavació al temple romà de Vic.-

- 1, 2, 3, 3, 4, 13, 19 i 20) Ceràmica grisa ibèrica: 1 i 19) sector B, estrat 1;
 2, 3, 4, 13 i 20) sector A, estrat 2A; 6 i 7) ceràmiques de parets fines arenoses
 de procedència itàlica i bètica, sector A, estrat 2A; 8) vidre romà, sector A, estrat
 2; 9) ceràmica campaniana B, sector B, estrat 2; 10, 11 i 12) terra sigil·lata
 clara A: 10 i 12) sector A, estrat 2A; 11) sector B, estrat 2; 5, 18 i 24)
 ceràmica comuna ibèrica: 5 i 24) sector A, estrat 1; 18) sector A, estrat 2A.
 14, 15, 16, 17, 22 i 23) ceràmica grisa medieval: 23) sector A, estrat 2;
 16 i 22) sector B, estrat 1; 14, 15 i 17) sector B, estrat 2.

21) llànties de volutes.

Ossos fauna	5
Una moneda de «2 kòpecks» (1913)	

CAMPANYA: 1980 / juny
Estrat: Fons trinxera restauració mur sud temple

Tipus ceràmic	Total Frags.
Comuna romana oxidada	1
Vidriada moderna de diversos tipus	10
Vidre modern	2
Ossos	1
Ferro	2

CAMPANYA 1980 / juny. Sector A
Estrat: trinxera de fundació mur tancament temple.
Total fragments: 20

Tipus ceràmic	Formes	Total frags.
Terra sigil·lata Clara A	1 fr. Forma Lamboglia 1o A	4
Terra sigil·lata Sudgàl·lica		5
Ceràmica comuna romana		8
Àmfora romana		3

CAMPANYA: 1980 / setembre. Sector B
Estrat: 1
Total fragments: 291

Tipus ceràmic	Total frs.
Terra sigil·lata sudgàl·lica	3
Terra sigil·lata hispànica	5
Terra sigil·lata clara A	5
Parets fines imperials	2
Grisa ibèrica al torn	6
Comuna ibèrica pasta sandwich	59
Comuna ibèrica engal·fa blanca	3
Grisa comuna romana	1

Comuna romana oxidada	17
Àmfora romana	2
Vidre	1
Ferro	1
Ímbrex	3
Grisa i oxidada medieval	91
Vidriada moderna amb diverses decoracions	53
Vidre modern	4
Ossos i peces dentàries	34

CAMPANYA: 1980 / setembre. Sector B.

Estrat: 2

Total fragments: 470

Tipus ceràmic	Formes	Total frags.
Campaniana B	1 Lamb. 5	2
T.S. Sudgàlica	1 Ritt. 8, 1 Drag. 24/25	23
T.S. Clara A	2 Lamb. 10 A, Hayes 14 3 Lamb. 8 Hayes 17	16
Parets fines imperials		1
Grisa ibèrica al torn		8
Comuna ibèrica pasta sandwich		94
Comuna ibèrica engalba blanca		2
Engalba roja interna pompeiana		1
Comuna africana	4 Vegas 16	7
Comuna romana oxidada		22
Àmfora romana		4
A mà, reduïda		13
A mà, oxidada		29
Vidre		2
Pasta vítreia		2
Ímbrex		3
Grisa medieval		223
Ossos i peces dentàries		67